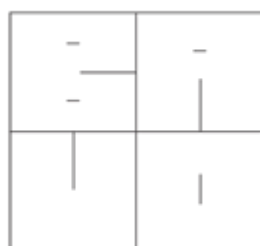

KONTEKSTI KULTURE

STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

BROJ IV
2026

An abstract graphic in the bottom right corner consisting of numerous wavy, vertical lines of varying thicknesses, creating a sense of movement and depth. The lines are a lighter shade of the background color.

DRUŠTVO
ZA
KULTURNI
RAZVOJ
BAUO

KONTEKSTI KULTURE | CONTEXTS of CULTURE
Studije iz humanistike i umjetnosti | Studies in Humanities and Arts

ISSN 3027-4222 | Štampano izdanje | *Printed Edition*
ISSN 3027-4818 | Elektronsko izdanje | *Electronic Edition*

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Development “Bauo”*

Za izdavača | *For the Publisher*

Dušan Medin

Međunarodna naučna redakcija | *International Scientific Editorial Board*

Edidio Ivetić (Univerzitet u Padovi, Padova, Italija)
Dragana Radojičić (Etnografski institut SANU, Beograd, Srbija)
Boris Kavur (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Martina Blečić Kavur (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Tanja Petrović (Slovenačka akademija nauka i umjetnosti, Ljubljana, Slovenija)
Ljiljana Gavrilović (Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija)
Koraljka Kuzman Šlogar (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, Hrvatska)
Amra Šaćić Beća (Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina)
Nenad Vujadinović (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)
Zrinka Mileusnić (Univerzitet Primorska, Kopar, Slovenija)
Branko Banović (Etnografski institut SANU, Beograd, Srbija)
Nicholas Angeloff (Cal Poly Humboldt, Arkata, Kalifornija, Sjedinjene Američke Države)
Aleksandar Brkić (Goldsmiths Univerzitet u Londonu, London, Ujedinjeno Kraljevstvo)
Milena Jokanović (Univerzitet u Beogradu, Beograd, Srbija)
Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)

Redakcija | *Editorial Board*

Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)
Stanka Janković Pivljanin (Službeni glasnik, Beograd, Srbija)
Dušan Medin (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)
Jasmina Bajo (JU Kulturni centar „Nikola Đurković“, Kotor, Crna Gora)
Milica Stanić Radonjić (JU Muzeji i galerije Budve, Budva, Crna Gora)

Glavni urednik | *Editor-in-Chief*

Edin Jašarović (Univerzitet Crne Gore, Cetinje, Crna Gora)

Urednici broja | *Editors of the Volume*

Stanka Janković Pivljanin (Službeni glasnik, Beograd, Srbija)
Dušan Medin (Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, Crna Gora)

KONTEKSTI KULTURE
STUDIJE IZ HUMANISTIKE I UMJETNOSTI

CONTEXTS *of* CULTURE
STUDIES IN HUMANITIES AND ARTS

IV

PETROVAC NA MORU
MMXXVI

Objavljeno uz podršku Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija Crne Gore
u okviru Konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti u 2026. godini

*Published with the support of the Ministry of Education, Science and Innovation of Montenegro
as part of the Call for co-financing scientific research activities in 2026*

Časopis nije na prodaju, već se besplatno distribuira

The journal is not for sale and is distributed free of charge

Časopis i svi radovi licencirani su pod licencom Creative Commons
Attribution–NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

*The journal and all the articles are licensed under the Creative Commons
Attribution–NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License*

www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

SADRŽAJ | CONTENT

Riječ urednika broja | 7 | *Foreword By The Volume Editors* | 11

SVJEDOČANSTVA MISLI I VJERE | TESTIMONIES *of* THOUGHTS AND FAITH

Nusret Isanović | Ibn al-Haytham, nagovjestitelj moderne znanosti | 17

Tsvetan Theophanov | Tariq Ramadan: A Controversial Spokesperson
of The 'European Islam' | 35

Slaviša Raković | Albanske bektašije: od derviškog reda do zasebne
verske zajednice (i kulturne grupe) | 47

NASLJEĐE SUSRETA | LEGACIES *of* ENCOUNTER

Savo Marković | Italijanska korespondencija osmanskog Bara:
pismo dubrovačkim vlastima iz 1767. godine | 65

Dragana Kujović | Prilog obradi osmanske materijalne kulture u Crnoj Gori:
elementi zbirke metalnih predmeta iz Zavičajnog muzeja u Pljevljima | 75

Velida Mataradžija i Amina Ajdinović Mehović | Vakufi kao simboli
pripadnosti orijentalno-islamskom civilizacijskom krugu | 85

OGLEDALA RIJEČI | MIRRORS *of* THE WORDS

Ksenija Aykut i Stefani Miljković | Simbolika i značaj mačke u turskoj
književnosti i kulturi | 105

Melinda Botalić | Slika žene u romanu *Konak suza* turske spisateljice
Šebnem Işıguzel | 117

Predrag V. Jelenković | O osnovnoj terminologiji turske umetničke
muzike | 129

PRIKAZI | REVIEWS

Goran Pajović | *Luna podno Lovćena: kulturno nasljeđe islamskog stanovništva
Crne Gore u cetinjskim muzejima*, ur. Filip Kuzman, JU Narodni muzej Crne
Gore, Prijestonica Cetinje, Cetinje, 2023. | 145

Filip Kuzman | *Barski nišani u kontekstu analize i vremena: zbornik radova*,
ur. Goran Pajović i Burhan Čelebić, NVU Manoveki, Bar, 2024. | 149

Uputstva za autore | 153 | *Guidelines for Authors* | 163

ITALIJANSKA KORESPONDENCIJA OSMANSKOG BARA: PISMO DUBROVAČKIM VLASTIMA IZ 1767. GODINE

Savo Marković¹
Bar, Crna Gora

Sažetak: U kontekstu kulturnih prožimanja i civilizacijskih preplitanja od najstarijih vremena poseban značaj imali su ekonomski odnosi, privredni tokovi i trgovačka usmjerenost. U XVIII vijeku južnojadransko područje pod osmanskom vlašću bilo je i preko Dubrovnika povezano s prostorima Bosne i Hercegovine. Ustaljenoj komunikaciji i cirkulaciji ljudi i dobara u uslovima mira nisu postojale zapreke. U vrijeme narušene sigurnosti i teritorijalne cjelovitosti kontakti su omogućavali izviđanje, razmjenu obavještenja i saradnju. Ugladenost i učtivost obraćanja svjedoče o društvenoj komunikaciji koja nije bila normirana samo vrijednostima svojeg vremena, ali i o dugoj kulturi poštovanja odabrane leksike i forme, isticanja pouzdanosti i potvrđivanja socijalne distinkcije elite. Shodno tome, razmotren je sadržaj pisma na italijanskom jeziku koji je kapetan i muslim Bara uputio dubrovačkim vlastima (knezu i Vladi) 1767. godine.

Ključne riječi: Bar, Dubrovnik, lukobran Kaše, XVIII vijek, korespondencija, pomorstvo, trgovina

¹ maritime@t-com.me.

Bar je sredinom XVIII vijeka bio sudsko-administrativno središte kadiluka koji se preko područja Spiča prostirao do tvrđave Nehaj. Izvršni starješina grada bio je muslim, a fortifikovanim Barom, u kojem je živjelo više aga, zapovijedao je kapetan. Uz kapetana je postojao dizdar, kao starješina neposrednog objekta (Hrabak 1984: 67). Barski kadiluk, kojem su zatim pripadali i Mrkojevići, međutim, bio je udružen s Ulcinjem.

Na etnički limitrofnom području promjene na najvišim pozicijama vlasti nisu proticale bez odjeka i potresa u njejoj strukturi. Tako je krajem 1752. barski muslim, inače rođak skadarskog paše Bušatlije, postavljen za skadarskog muslima, što je izazvalo Skadrane na otpor i upotrebu oružja (Hrabak 1984: 67–68). Prvaci barskog kadiluka, uvijek vjerni Porti, došli su u sukob sa Ulcinjanima 1767, kad su osmanski ratni brodovi došli da umire odmetnute pobunjenike Drača i Ulcinja (Hrabak 1984: 68).

Dokument iz tog vremena, koji se čuva u dubrovačkom arhivu, otkriva ko je u to vrijeme bio barski prvak izvršne i zapovjedne vlasti. Smail-beg *Mustafhaglich*, kapetan i muslim Bara 15. marta 1767, poticao je iz jedne od najistaknutijih i najuglednijih osmanskih porodica. Zanimljivo je da se sredinom XVIII vijeka kao kapetan u Baru pominje izvjesni Mustafa (Hrabak 1984: 67). Još se u izvještaju barskog nadbiskupa Andrije Zmajevića prilikom prve vizitacije njegovoj dijecezi, septembra 1671. godine, ukazuje na značaj i ulogu pripadnika ove porodice (*Ahmat Celebia Mustafagich, uno de principali Turchi della città, con una comitiva di vinti due altri suoi compagni*).²

² „[...] u dobar čas, budući da se proširila vijest o mojem dolasku, došao je na konju Ahmet Celebija Mustafagić, jedan od glavnih Turaka u gradu, sa povorkom od dvadeset dvojice ostalih sadrugova, dovodeći konje za mene, moje sveštenike i klerike, ispred

Mustafagići, *begovi od Londže*, po predaji izvode porijeklo „iskraj Drača“, odakle su se doselili poslije 1571. godine.

U Baru toga vremena još jedna porodica je imala izuzetno značajnu društvenu vidljivost, a u XVII vijeku, podizanjem džamije na ulazu u utvrđeni grad, ostavila mu je u nasljeđe prepoznatljiv ambijentalni označitelj. To su Omerbašići, porodica koja je takođe dala muslime i druge uglednike, po predaji takođe iza 1571. doseljena iz Drača. Muslimi Omerbašići su bili u dobrim odnosima i sa skadarskim pašama i sa mletačkim funkcionerima (Krstić 1988: 23). Poznato je da se sa uglednim Ali-agom Omerbašićem, čije je držanje bilo za pohvalu, u Splitu razgovaralo bez prevodioca za turski jezik (Hrabak 1984: 67). On je 2. novembra 1721. pisao generalnom providuru. Podržavao je 1726. vezu između Ulcinjana i skadarskog Arslan-paše, čiji je čehaja i miljenik bio. Poslije smaknuća skadarskog paše potajno je uputio njegovog rođaka i dva domaća čovjeka kavalijeru Ivanu Buroviću (Krstić 1988: 56), nadintendantu i guverneru Herceg Novog, koji je još 1718. učestvovao u mletačkom pokušaju osvajanja Ulcinja. Njegov sin, *Soliman*-aga Omerbašić, zajedno sa Sulejmanom Čauševićem iz Skadra i glavnim osmanskim prvacima iz Bara, nemilosrdno je, utjerujući porez 1733, progonio neke Spičane i nagonio ih da napuste državu kako bi uzeo njihove zemlje, ili da se poturče, što je svakako bilo u vezi sa talasom iseljavanja sa šireg barskog prostora,³ koji uključuje Šestane

kojih, u prelatskom habitu, ljubičastom ogrtaču s pucetom i krstom na grudima, bijah uveden u grad, [...]“ (Marković 1998: 211; Pandžić 1971: 225, 228).

³ Prema podacima iz narednog, XIX vijeka oblast barskog mudirluka nije se poklapala sa širim područjem Barske dijeceze, kojoj su pripadali Šestani. Šestani i Krajina su u pogledu civilne nadležnosti bili upravljani na Skadar. Do novembra 1877. Bar je u Starom

(Krstić 1988: 34). O tome je musliman ili kapetan⁴ Bara pisao mletačkom generalnom providuru Zorziju Grimaniju u Zadar, a on januara 1734. izvijestio Senat (Krstić 1988: 35–36).

Neki barski kapetani su bili pomirljivi prema susjednim mletačkim *suditima* (podanicima, odnosno građanima). Tako je kapetan Bara, vrlo vjerovatno isti Smail-beg Mustafagić, podstaknut žalbom Paštrovića i pljačkanjem toga kraja, u kasno proljeće 1767. savjetovao skadarskom namjesniku da stane na kraj ulcinjskom gusarenju i razbojništvu kako ne bi bilo veće štete (Hrabak 1984: 70).

Ipak, privredne aktivnosti su se odvijale ustaljenim i novim smjerovima, pa je u prvoj polovini XVIII vijeka izvoz barskog maslinovog ulja bio preko Boke (posebno posredstvom pe-

raških prevoznika) naročito usmjeren u Veneciju, a od sredine tog stoljeća u Bosnu i druge balkanske zemlje (Hrabak 1984: 71). Skadarski Mahmut-paša Bušatlija, u čiju je blagajnu išla polovina prihoda Bara, prodavao je 1767. ulje u balkanskim zemljama, od Sarajeva do Beograda, Plovidiva i Skoplja (Hrabak 1984: 71).

Ponajprije je u vezi sa barskim maslinarstvom bilo pismo kapetana i muslimana Bara Mustafagića, od 15. marta 1767. godine. Poznato je da je u Baru njegova porodica posjedovala masline pod Kurilom. On se tada biranim riječima obratio *najsvjetlijoj, najizvorsnijoj, najdragocjenijoj gospodi, rektorima Dubrovačke republike*, obavještavajući ih da bi u dubrovačku luku trebalo da uplovi zapovjednik (*reis*) s njegovom tartanelom.⁵ Radilo se o Baraninu Jusufu reisu Ramičeviću, Mustafagićevom čovjeku od povjerenja (*mio homo*). Iz tog vremena poznata su iz pomorsko-trgovačkih izvora⁶ još dva barska brodska zapovjednika: reis Husein (1749) i reis Sulejman Jusuf (1755) (Hrabak 1984: 67). Barski kapetan i musliman Smail-beg zamolio je dubrovačkog kneza i vladu da reisu Ramičeviću dozvole uplovljenje u gradsku luku i pripuste mu tartanelu do valobrana Kaše⁷ i njihovog zaštićenog

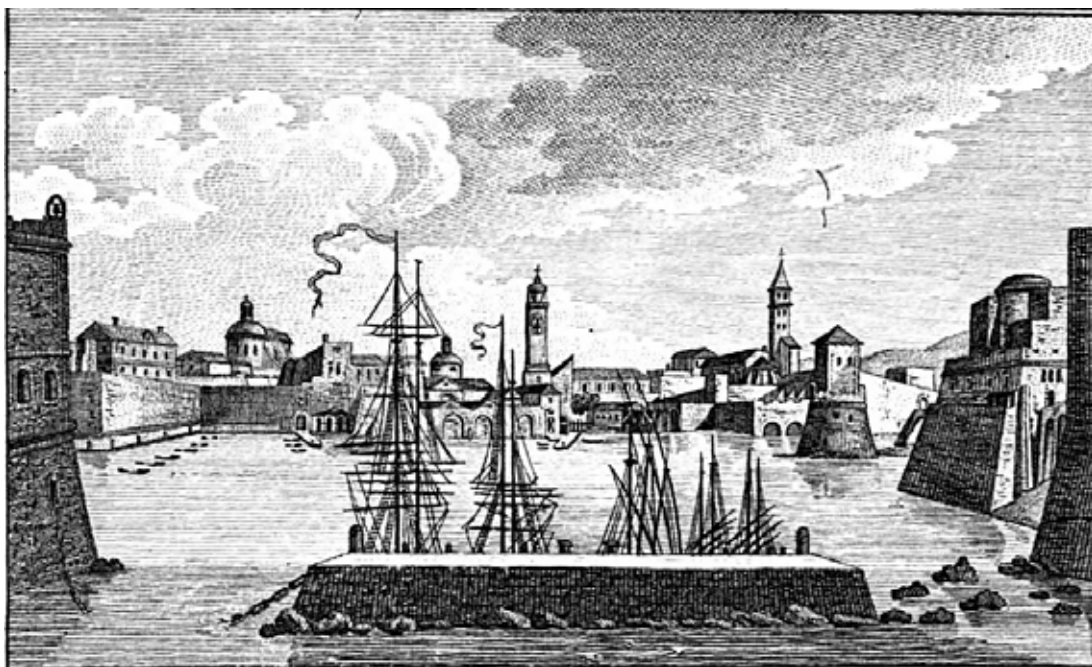
gradu (*Altstadt*) imao 212 kuća (Gopčević 1881: 348). Za istorijsku demografiju značajni su onovremeni podaci koje donosi Johan Georg fon Han (Johann Georg von Hahn). Utvrđeni Bar je s neposrednim okruženjem 1863. imao otprilike 200 kuća i 114 radnji odnosno tezgi, a sa dva podgrađa 430 kuća, sa 610 familija i 3200 duša, od kojih muslimana 2140 (75,31%), 420 katolika (13,12%) i 370 (11,56%) *grkopравoslavni*. U Tuđemilima su pobrojane 44 kuće sa 210 *muhamedanaca*, u Zupcima 83 kuće sa 440 katolika, a u Šušanju 88 kuća sa 420 katolika. To je na prostoru Bara činilo ukupno 4270 žitelja, od kojih 2620 muslimana (61,35%), 1280 katolika (29,97%) i 370 pravoslavni (8,66%). U Spiču je po Hanu bilo 1185 stanovnika (665 katolika – 56,11% i 520 pravoslavni – 43,88%), a u Mrkojevićima 2890 *muhamedanaca* i 20 katolika. To je bio *mudirlik* Bara, čiji je mudir odgovarao paši u Skadru. U župi Šestani (koji su administrativno pripadali Skadru) 1857. bilo je 579 katolika i preko 300 pravoslavni, a u župi Livari 440 duša, sa značajnim brojem muslimana u selima ovog područja. Nadbiskupija je tada imala sedam župa i nešto preko 3000 katolika (Hahn 1867: 321–322).

⁴ Barski kapetan Sulejman je krajem 1768. tražio od Mletaka da mu se izruči jedan crnogorski arhimandrit (Hrabak 1984: 70).

⁵ Na ostvarenom uvidu, ustupanju snimka i kolaciji transkripcije dokumenta iz Državnog arhiva u Dubrovniku (HR-DADU), fond *Acta et Diplomata*, 18. st., zahvaljujem akademkinji Nelli Lonzi.

⁶ Pomorsko-trgovačke veze između Dubrovačke republike i sjeverne i srednje Dalmacije u XVIII vijeku podržavali su i ulcinjski i bokeljski brodovi. Za ilustraciju tih odnosa indikativna je ulcinjska tartana koja je stigla u Dubrovnik s Hvara 5. maja 1728, kao i 1733. godine. U Dubrovnik je i 1736. doplovila jedna ulcinjska tartana iz Dalmacije, a iste godine je bokeljska feluka bila uposlena i izvršavala plovidbene zadatke na liniji Dalmacija–Dubrovnik (Luetić 1956: 254, 256).

⁷ Objekt je dobio naziv Kaše po kašeti, kako se u Dubrovniku naziva sanduk (*capsa*), a

Sl. 1. Kaše s lancem prema Tvrđavi Sv. Ivana 1772. godine.
(„Pogled na luku Dubrovnik“, u: Johann Christian von Engel,
Geschichte des Freystaates Ragusa, Wien, 1807)

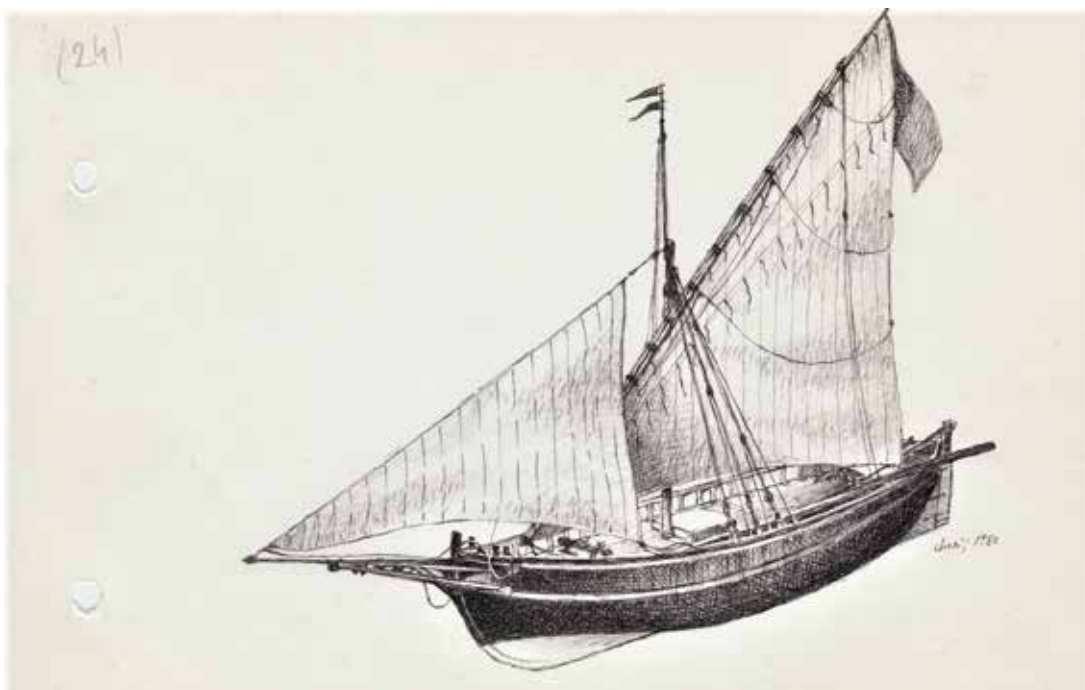
akvatorija. Poznavanje naziva objekta koji je vrhunski spomenik renesansnog inženjerskog graditeljstva (Peković 2017: 326–327), koji odolijeva udarima talasa i drugim nedaćama i pruža sigurnu zaštitu brodovima (Ničetić 1988: 52), ukazuje na kontinuiranu upućenost i sabraćanje barskih pomoraca i trgovaca s Dubrovnikom. Dubrovačka trgovačka luka bila je i ratna, i luka zakloništa zaštićena odbrambenim lancem. Osim zbog ukrcaja i iskrcaja tereta, u njoj su boravili i sidrili se brodovi koji su se sklonili od nevremena, gusara, a bio

je ondje i pokoji manji ratni brod na vezu, npr. ormanica ili fusta (Ničetić 1986: 71). Osim što štite luku od udara talasa, Kaše s Tvrđavom Sv. Ivana tvore čvrst fortifikacijski sistem, a za tu se građevinu vezivao lučki lanac koji je sprječavao ulazak u luku nepoželjnim stranim brodovima (Ničetić 2006: 154; Peković 2017: 327).

Odlukom dubrovačkog Vijeća umoljenih od 18. februara 1484, kojom je prihvaćen nacrt Paskoja Miličevića za uređenje luke, najveći i najvažniji objekt koji je trebalo izgraditi bile su Kaše (Ničetić 1988: 52). Tada se vrše i ostali radovi u luci pod vođstvom inženjera Miličevića.⁸ Prvi, sjeverni

gradska luka, prema nekim starijim zapisima i kartama, luka Kašun, italijanski *Porto Cassone*; smatralo se prema riječi *cassone* (keson; Dubrovčani su ih nazivali *kašuni*); posebnom kalupu od drva ili metala u koji se ubacuje beton, napravljenom izvan vode i u pravilu bez dna, postavljenom u konstrukciju podvodnih temelja. Miličević je gradio valobran u potopljenju pa isušenoj kašeti (kutiji, *suvom doku*), spuštenoj na morsko dno. Kaše su vertikalno postavljene na smjer šiloka (jugoistočnog vjetera) (Ničetić 2006: 149–150, 155; Peković 2017: 332, 335, 361, 363, 366–371).

⁸ Graditelj Paskoje Miličević (*magister diversorum ingeniorum*), domaći inženjer, livac topova i metalurg, u službu Dubrovnika je primljen 29. decembra 1465, poslije nekoliko velikih stranih majstora graditelja. U službi Republike ostao je 51 godinu, a izgradio je mnogo fortifikacija u Dubrovniku i Stonu; bio je i izvan njenih granica, gradio je most na

Sl. 2. Aldo Kerini (Aldo Cherini), Tartanella, crtež iz 1980. (www.cherini.eu)

dio valobrana⁹ završen je do avgusta 1486, a gradnja se nastavlja 1487. i te je godine vjerovatno završen drugi, južni, odvojeni dio Kaša. Treća faza izgradnje, spoj dvaju odvojenih blokova, izvedena je 1498, a dogradnja prema sjeveru 1514. godine (Peković 2017: 335–337, 352–353, 371). Početkom XVI vijeka Kaše su bile u cijelosti izgrađene s dva ulaza u luku – širim za veće i užim za manje brodove, koji je zatrpan 1631. velikim kamenjem (Ničetić 2006: 155). Popravke valobrana su započele gotovo s njegovom izgradnjom i nastavile se tokom XVI (angažovanjem inženjera Đorđa [Giorgio] iz Barlete),¹⁰ XVII

i XVIII vijeka (Ničetić 1996: 161–167; Peković 2017: 333, 338, 349).

Kaše, longitudinalna građevina od oblikovanih kamenih blokova, duga oko 79 m, visoka oko 9,5 i široka od 7,5 do 10,9 m, i danas služi svojoj svrsi (Ničetić 1986: 68, 70; Peković 2017: 328–329).

Tartanella, tip jedrenjaka, odnosno vrsta manje tartane koju je posjedovao kaptan i muslim Bara, a njom zapovijedao njegov čovjek (reis), brod je oštrog

rušenje i zakvače lučki lanac za novi dio valobrana ispod kule Baba uz gradske zidine. Vijeće umoljenih je tada odlučilo i da, ako nađu za potrebno, potope čun i staru dvoremu (biremu) s tovarima kamenja da zaštite luku od valova. Prije gradnje trebalo je da nabacaju kamenje oko valobrana radi zaštite od valova i na dnevnom nivou vrše popravke. Oštećenja „glave“ valobrana 1542. bila su prilično zabrinjavajuća poslije nevere krajem septembra, a njegovo spašavanje tako hitno da su pred valobranom potopljena dva stara broda napunjena kamenjem kako bi ga spasili od potpunog rušenja (HR-DADU, *Acta Consilii Rogatorum*, sv. 39; Peković 2017: 345, 372).

Neretvi kod Počitelja. Umro je u Dubrovniku 1516. godine (Peković 2017: 328).

⁹ Valobran je građevinski objekat koji se gradi ispred luke, potpuno od nje odvojen, dok je lukobran povezan s obalom (Ničetić 1996: 163).

¹⁰ Zbog nevremena je stabilnost valobrana često bila ugrožena, pa Vijeće umoljenih 19. avgusta 1542. određuje tri nadstojnika gradnje valobrana, koji s majstorom Đorđom (Giorgio) iz Barlete (ranije se smatralo da je bio iz Bara!) i protima (protomagistrima) treba da sruše glavu valobrana kojoj prijeti

pramca kao u tartane, s krajevima koji su pokriveni kratkom palubom i sa dva jarbola s latinskim jedrima, nosivosti 2–4 tone (*Pomorski leksikon*, 1990).

U literaturi se navodi da joj je kapacitet mogao biti i znatno veći, sa četiri do šest članova posade, jednim ili dva jarbola s latinskim, krstastim i oglavnim jedrima, zavisno o provenijenciji. Mogla je biti dužine 10–13 m, širine do 5 m. Služila je za prevoz robe, putnika, za ribolov i u ratu (Podhraški Čizmek 2019: 111–112).

Tartanela barskog kapetana i muslima bila je natovarena uljem iz barskog i drugih sredozemnih krajeva, koje je preko Dubrovnika trebalo da bude uključeno u trgovačke tokove u Bosni.¹¹ Dubrovačka republika je sultanu u XVIII vijeku plaćala harač svake treće godine, što je obezbjeđivalo prava i slobodan prolaz njenim trgovcima kroz osmanske krajeve, kao i osman-skim trgovcima na njenoj teritoriji. U odnosu na susjedne osmanske pokrajine dubrovačka luka je imala monopol trgovačkog saobraćaja. Stoga se i Smail-beg Mustafagić pouzdavao u adekvatan prijem svog plovila, u izlazak u susret i milost dubrovačkih vlasti, stavljajući im se na raspolaganje za svaku uzvratnu uslugu koja bi Republici mogla biti od koristi.

Ugladenost i konvencionalna učtivost obraćanja na italijanskom jeziku svjedoče ne samo o društvenoj komunikaciji koja nije bila normirana isključivo vrijednostima svojeg vremena već i o dugoj kulturi poštovanja odabrane leksike i forme, isticanja pouzdanosti i potvrđivanja socijalne distinkcije elite.

¹¹ Jedan bosanski trgovac je 1735. sklopio ugovor sa kapetanom nekog mletačkog broda za prevoz većih količina kože iz Bara u Veneciju. Trgovac iz Bara je 1765, na povratku iz Bosne, umro od kuge u Dubrovniku (Hrabak 1984: 71–72).

„Najsvjetlijoj, najizvrsnijoj, najpoštovanijoj gospodi,

gospodi rektorima Dubrovačke republike.

Najsvjetlija, najizvrsnija, najpoštovanija gospodo,

Dolazi pod ovaj Grad Jusuf reis Ramičević Baranin, moj čovjek s mojom tartanelom, stoga molim Vaša najsvjetlija gospodstva da bi ga iz najveće milosti mogli primiti i pustiti ga u Kaše. Pomenuta tartanela je natovarena uljem sa različitih strana za Bosnu. Više sam nego siguran u milost, dok mi zauzvrat Vaša preslavna gospodstva takođe izvole što narediti iz učinaka koje će prepoznati, a koji su znak da sam Vaših presvijetlih gospodstava

Bar, 15. mart 1767.

najponizniji, najodaniji,
najobavezaniji služitelj

Smail-beg *Mustafhaglich*,
kapetan i muslim.“

Na dubrovačkoj granici su mir i sigurnost koje su Osmanlije čuvale često bili uznemiravani upadima i napadima preko mletačke teritorije. Upravo u to vrijeme, 1766. godine, u Crnoj Gori se pojavljuje Šćepan Mali, koji će 17. oktobra 1767. biti izabran za gospodara. Otuda su i Dubrovčani, u vazalnom odnosu prema Porti, istaknutom i razboritom Baraninu, koji im se simboličkim, pečatiranim instrumentom identiteta preporučivao, mogli *što narediti iz učinaka koje će prepoznati* (HR-DADU, *Acta et Diplomata*, 18. st.).

Mni: Sig. Sig. Dni: Colm
 3389/II
 283

 Si porta sotto grā: fitta Yusuf Reis Hamicevich Anti
 varico mio Homo con mia Tartarella, onde sono
 a supplicare loro Sig. Dni; perchè si sono
 fructi lo riceuono ed amettano entro il Case
 della Tartarcha e carica d'oglio con diversi
 Manaxi d'la Bosna. Sono più che certo della
 loro pertra in contraccambio anche Vostri
 Sig. Dni: in comando de dell'effetti loro
 sceruo, che sono qualun segno
 Antivar 15 Marzo 1767 Di loro Sig. Dni:
 Mni: Dni: Dni: Serva
 Smail-Beqk Mustapha-
 glić Capetano e Museli
 no 7

All' Illustrissimi Signori, Signori Eccellentissimi, Colendissimi,

Li Signori Rettori della Repubblica (!) di

Ragusa.

[na omotnici]

Illustrissimi Signori, Signori Eccellentissimi, Colendissimi,

[L. s.]

Si porta sotto questa Città Jusuf Reis Ramicevic Antivarino, mio homo con mia tartanella, onde sono a supplicare loro Signorie Illustrissime; perche per sommo favore lo ricevino ed ammettino entro il Case detta tartanella è carica d'oglio con diversi mananti per la Bosina. Sono più che certo della grazia, mentre in contracambio anche Vostre Signorie Illustrissime mi commandino che dell' effetti conoscieranno, che sono qualmente segno,

Di loro Signorie Illustrissime

Antivari, 15 marzo 1767

Umilissimo, Devotissimo, Obligatissimo Servitor
Smail-Begh Mustafhaglich,
Capetanio, e Muselimo.

Izvori

Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: HR-DADU). *Acta Consilii Rogatorum*, sv. 39, fol. 220r (22. 6. 1529).

HR-DADU. *Acta et Diplomata*, 18. st., 3389/II, 283 (15. 3. 1767).

Literatura

Engel, Johann Christian von. 1807. *Geschichte des Freystaates Ragusa*. Wien: Im Verlage bey Anton Doll.

Gopčević, Spiridon. 1881. *Oberalbanie und seine Liga. Ethnographisch-politisch-historisch*. Leipzig: Verlag Von Duncker & Humblot.

Hahn, Johann Georg von. 1867. *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar. Im Auftrage der K. Akademie der Wissenschaften unternommen im Jahre 1863*. Wien: Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

Hrabak, Bogumil. 1984. „Pod turskom vlašću“. U: Damjanović, Nikola (prir.). *Bar grad pod Rumijom*. Bar: Izbor, 54–82.

Krstić, Kruno. 1988. *Doseljenje Arbanasa u Zadar*. Zadar: Mjesna zajednica Arbanasi.

Luetić, Josip. 1956. „Prilozi za pomorsku povijest srednjeg Jadrana u XVIII. stoljeću“. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 63: 252–256.

Marković, Savo. 1998. „Prvi izvještaj Andrije Zmajevića o Barskoj nadbiskupiji Sv. Kongregaciji za širenje vjere: godina 1671.“ *Istorijski zapisi* 71 (1–2): 209–223.

Ničetić, Antun. 1986. „Luka starog Dub-

rovnika“. *Naše more* 33 (1–2): 61–71.

Ničetić, Antun. 1988. „Kaše u kontinuitetu razvoja luke i grada Dubrovnika“. *Naše more* 35 (1–2): 47–54.

Ničetić, Antun. 1996. *Povijest dubrovačke luke*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Pomorski fakultet Dubrovnik.

Ničetić, Antun. 2006. „Neke nove spoznaje o valobranu Kaše i Porporeli“. *Naše more* 53 (3–4): 148–155.

Pandžić, Bazilije. 1971. „Prvi izvještaj Andrije Zmajevića o Barskoj nadbiskupiji“. *Radovi hrvatskog Povijesnog instituta* 3–4: 223–241.

Peković, Željko. 2017. „Valobran kaše: tijek i način izgradnje, primijenjene antičke tehnike gradnje u renesansi“. *Analiza Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 55 (2): 321–373.

Podhraški Čizmek, Zrinka. 2019. „Hrvatski pomorski regesti 18. stoljeća: no-voobjavljeni izvori o svakodnevicu na Jadranu – vrste brodova kao jedna od mogućih analiza“. U: Radić, Danka (ur.). *Naše More: „Mare nostrum“ (1069.–2019.): prigodom 950. obljetnice prvog spomena Jadrana „našim morem“*. Split: Hrvatski pomorski muzej Split, 39–136.

Internet izvori

„Tartanela“. *Pomorski leksikon, mrežno izdanje*. <https://pomorski.lzmk.hr/clanak/tartanela> (pristupljeno 9. 7. 2025).

„Tartanella“. *Sito web di Aldo & Corrado Cherini*. <https://www.cherini.eu/etnografia/Italia1/slides/059%20Tartanella.html> (pristupljeno 10. 1. 2026).

ITALIAN CORRESPONDENCE OF OTTOMAN BAR: LETTER TO DUBROVNIK AUTHORITIES FROM 1767

Summary: In the context of cultural interactions and civilizational intertwinings since the earliest times, economic relations, economic flows, and commercial orientation have held particular importance. In the 18th century, the town of Bar was a judicial-administrative center of a *kadiluk*, whose hinterland included Scutari, while to the west it extended across the area of Spič up to the fortress of Nehaj. While a significant portion of Bar's revenues was directed to the treasury of Scutari, the *kadiluk* of Bar, which also included the Mrkojevići, was administratively associated with Ulcinj. This southern Adriatic region, under Ottoman rule, was also connected — via Dubrovnik — with the territories of Bosnia and Herzegovina. The executive head of the town was the *muselim*, while fortified Bar, inhabited by several *agas*, was commanded by a captain. However, in the ethnically liminal areas of these neighboring towns, changes at the highest levels of authority did not pass without repercussions and disturbances in their structure. Features of life on the frontier included established contacts between Bar's leaders and the Venetian authorities, as well as frequent mass migrations of the subjugated population. Nevertheless, during times of peace, there were no obstacles to established communication and the circulation of people and goods. Economic activities followed both established and new routes, so that in the first half of the 18th century, the export of Bar's olive oil — via the Bay of Kotor, especially through the mediation of Perast transporters — was primarily directed toward Venice, and from the mid-century toward Bosnia and other Balkan regions. In connection with Bar's olive cultivation, there is also a letter from the captain and *muselim* of Bar dated March 15, 1767, concerning the intended entry of his *tarantella* into the port of Dubrovnik. The request for permission to access the harbor protected by the Kaše breakwater indicates the continuous orientation and traffic of Bar's sailors and merchants toward Dubrovnik. Compared to neighboring Ottoman provinces, the port of Dubrovnik held a monopoly over commercial traffic, ensured free passage for their merchants, and the delivered cargo of oil from Bar and other Mediterranean regions was intended precisely for the Bosnian market. In times of disrupted security and territorial integrity, contacts between Adriatic cities enabled reconnaissance, exchange of information, and cooperation. This was particularly significant along the borders of Dubrovnik, where the peace and security maintained by the Ottomans were often disturbed by incursions and attacks from Venetian territory. The refinement and politeness of correspondence in the Italian language testify to a form of social communication not governed solely by the values of its time, but also to a long-standing culture of respect for selected vocabulary and form, emphasizing reliability and affirming the social distinction of the elite. Accommodating the leading figure of Bar placed him at the disposal of the Dubrovnik rector and government for any reciprocal service. Accordingly, the content of the letter sent by the captain and *muselim* of Bar to the Dubrovnik authorities in 1767 has been examined.

Keywords: Bar, Dubrovnik, Kaše Breakwater, 18th Century, Correspondence, Shipping, Trade

Izdavač | *Publisher*

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“ | *Association for Cultural Development „Bauo“*
Krš Medinski 1, 85300 Petrovac na Moru, Crna Gora | *Montenegro*
www.kontekstikulture.me | www.bauo.me
drustvobauo@gmail.com | kontekstikulture@gmail.com

Za izdavača | *For the Publisher*

Dušan Medin

Lektura i korektura | *Language Editing*

Jasmina Bajo

Prevod, lektura i korektura (engleski) |
Translation and Language Editing (English)

Milica Stanić Radonjić

Dizajn i prelom | *Design and Layout*

MM Digital d. o. o., Budva

Štampa | *Printed by*

Pro File, Podgorica

Tiraž | *Circulation*

200

CIP – Каталогизacija у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISSN 3027-4222
COBISS.CG-ID 27838724

Impresum časopisa objavljen je na linku: | *The journal's imprint is published at the link:*
www.kontekstikulture.me

Copyright © Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, 2026.

